

*викладач кафедри англійської мови
та методики її викладання
Херсонського державного
університету*

СПЕЦИФІКА АНТРОПОНІМА ЯК ОДИНИЦІ НОМІНАЦІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Сучасна лінгвістика проявляє неабиякий інтерес до розвитку такого розділу ономазіології, як ономастика, що вивчає власні назви. Приділяється увага також вивченню характеристик антропонімів як окремого класу власних назв, номінативним та культурологічним аспектам лексикона, вивченню концептуалізації знань та уявлень людини про світ, інтеграції лінгвістичного та екстралінгвістичного знання в семантиці власних назв та їх деривативів, модифікації значення антропонімів та дериватів у дискурсі, ролі творчої та практичної діяльності людини в процесах словотворення, в розширенні та звуженні значень досліджуваних одиниць.

Антропоніми та їх похідні є предметом вивчення не тільки мовознавства, а й філософії, психології, літератури, мистецтва, природничих наук. Вивченням антропонімів як сегменту мовної картини світу займалось чимало видатних лінгвістів: Р.С. Гінзбург, Н.Д. Арутюнова, В.В. Лопатін та багато інших.

Основною метою даної статті є вивчення засобів вторинної номінації на базі англійської мови, розкриття ролі антропонімів та їх дериватів у мовній картині світу та в житті суспільства.

Встановлена мета передбачає рішення таких завдань:

- з'ясувати місце, яке займають антропоніми в сучасній англійській мові;
- виявити системні структурні та семантичні характеристики англійських антропонімів та утворених від них дериватів;
- встановити дериваційні зв'язки антропонімів та одиниць, які походять від них.

Кожне суспільство виділяє певне коло видатних персоналій, відомих як у його межах, так, інколи, і поза його межами, поширення визнання цієї особистості може відбуватись і у певних соціальних або професійних колах. Відомість особистості пов'язана з певною інформацією про неї, яка, в свою чергу, асоціюється з конкретним антропонімом; це дозволяє вживати цей антропонім без певних пояснень.

Одним із видів номінації є вторинна номінація, в результаті якої утворюються нові одиниці, в тому числі і похідні слова, які входять до мовної картини світу. Головним завданням теорії номінації є "вивчення засобів і способів називання окремих елементів дійсності" [1, с.13].

Ряд учених розуміють під вторинною номінацією тільки "використання вже існуючих в мові номінативних засобів в новій для них функції називання" [3, с.129]. Інші, такі як Е.С. Кубрякова, крім семантичних змін та зміни форми, приділяють увагу також утворенню однослівних та надслівних одиниць на базі вже існуючих.

Мовна картина світу існує як частина загальної концептуальної картини світу, у зв'язку з цим, Е.С. Кубрякова пов'язує актуальні задачі теорії словотворення з новою парадигмою лінгвістичного знання – когнітивно-дискурсивною.

"В основі цієї парадигми лежить таке розуміння мови, згідно якому він представляє собою когнітивне утворення, яке використовується в комунікативній діяльності людини та яке володіє для здійснення цієї діяльності необхідними одиницями, структурами, категоріями та механізмами" [2, с.12].

Це є причиною того, що, під час розглядання вторинної номінації у формуванні мовної картини світу, необхідно брати до уваги когнітивно-пізнавальний та комунікативно-прагматичний характер деривації. "Ця частина мовної системи служить моделюванню особливих одиниць номінації, призначених не тільки для позначення та фіксації певних структур знань, але і для їх об'єктивації в такій "упаковці", яка забезпечує їх участь у вигляді зручних та раціонально організованих одиниць в дискурсивній діяльності" [2, с.13].

Похідна лексика займає чимале місце в лексиці англійської мови. У розвинених мовах вона, як правило, займає більшу частину, не менше, ніж 60%. Говорячи про похідне слово, мається на увазі "будь-яка вторинна, тобто обумовлена іншим знаком або сукупністю знаків, одиниця номінації зі статусом слова незалежно від структурної простоти або складності останнього. Похідними ми вважаємо також похідні афіксального типу, складні слова, та похідні, які створені шляхом конверсії або скорочення і т.п." [2, с.5].

Розглядаючи похідні слова, як номінативні одиниці, можна сказати, що їх специфіка полягає в тому, що характер їх семантики та спосіб її відображення обумовлює ідиоматичність комплексу змістів, який зв'язує декілька ситуацій в єдину. Деривативи можуть висловлювати таку єдність значень, яку важко передати аналітичними засобами, щоб ті змістові елементи, які комбінуються, поодиноці представляли собою універсальні характеристики та мали високий ступінь перекладності на інші мови. [3].

Під час вибору імені людині береться до уваги розповсюдженість, популярність, милозвучність імені; а також соціальна приналежність людини. Якщо ім'я походить від загального, то інколи беруть до уваги первинне значення, навіть якщо ім'я запозичене, тому в словниках власних назв надається переклад на рідну мову. Наприклад, уникають імен, які несуть неприємне змістовне навантаження: *Варвара* – груба, *Фока* – тюхтій, *Васса* – пустеля. Слово, яке було утворене від загального, може асоціюватись з іншими значеннями.

Надавання імені мало різні особливості в різних культурах на кожному етапі розвитку людства.

Давньоанглійські власні імена майже не мають відмінностей від апелювальної лексики та прізвиськ (*Brun* = а) ім'я, б) прізвисько, в) прикметник). За даними О.А. Леоновича, в даний час в англійській антропоніміці лише 8% приходяться на імена давньоанглійського періоду [3].

У результаті норманського завоювання давньоанглійські імена, які використовувались протягом століть, майже повністю зникають, прискорюються тенденції переходу прізвиськ у прізвища. Найбільш популярними в цей період (з XI ст. і далі) стають імена *William, Richard, Robert, Hugh, Ralph* та інші. Одночасно укріплюється влада церкви, яка стала настільки сильною до середини XV ст., що змогла досягти того, щоб вимагати від віруючих того, щоб вони називались тільки іменами канонізованих святих. Стають розповсюдженими біблійні імена *John, Peter, James, Michael, Simon, Luke* – для хлопчиків, *Mary, Catherine, Margaret, Ann(e)* – для дівчат.

За середньовіччя в документах записували ім'я, отримане при хрещенні, численні прізвиська, могло бути декілька прізвищ. Прізвище, яке переходить від батька, стає офіційним тільки в 1730 р.

Як ми бачимо, ім'я несе в собі період, коли отримало розповсюдженість, тобто ми можемо розподілити за періодами їх появи. Імена також можуть бути поділені на чоловічі та жіночі, та їх носіїв можна віднести до певної національності: *Михайло, Григорій, Микола* – українські, *Джон, Брайан, Крег* – представники англомовної культури. Для мов, якими користуються в декількох країнах, про імена буде більш вірно сказати, що вони вказують на мовну приналежність, не на національну.

На відміну від української системи використання власних імен, де проходить чітке розподілення на офіційне та зменшене, в англійській мові зменшені деривативи поступово стають офіційними іменами (*Dick Cheiney, Bill Clinton*). До того ж, вони використовуються разом з супровідними словами ввічливості *honourable* (шановний), *reverend* (превелебний),

Mr (пан), наприклад, *Dr. Billy*. Є імена, які символізують приналежність до певної мовної культури, наприклад, представник будь-якої англослов'янської країни – *John*, ірландець – *Patric, Paddy, Pat, Mickey*. Обсяг інформації, яка знаходиться в іменах, для представника тієї чи іншої культури сприймається більш повною мірою, ніж для представника будь-якої іншої культури.

Власні антропоніми асоціюються також з відомими державними, політичними діячами, ученими, письменниками: *Julius (Caesar), Vincent (Van Gogh)*. Конотація імені зв'язана з їх носіями, які стали видатними особистостями. В Англії після приходу Кромвелля в 1653 році ім'я *Oliver* протягом ста років не було популярним. У переліку англійських імен є біблійне ім'я *Abel*, але немає імені *Cain*, до того ж, останнє використовується в значенні "братовбивця".

Після другої світової війни з ономастикона зникло ім'я *Адольф*. В деяких країнах, наприклад, у Франції, досі діє закон, який забороняє давати імена, які асоціюються з відомими людьми, або літературними героями. Великобританія та США є одними з небагатьох країн, де збереглося положення римського права про абсолютну свободу вибору та зміни імені, якщо це не відбувається в зі злочинними цілями.

Відомість та популярність імені нерідко призводить до того, що воно сприймається як сільське. В англійській мові такими іменами є: *Jack, Joe, Dick, Johnny, Jane, Joan*. Існує вислів *Tom, Dick and Harry* – "будь-який", "кожний", "перший ліпший". До таких імен часто додаються прізвища-прізвиська: *Tom Long* – повільна людина, *Jack Sprat* – малесенька людина.

Прізвища також відносяться до антропонімів. Н.В. Подольська в словнику власних назв визначає термін "прізвище" як "вид антропоніма, офіційне найменування, яке унаслідкується і вказує на приналежність людини до певної сім'ї. Прізвище додається до власного імені для уточнення особи, яка називається; історично власне ім'я первинне, а прізвище вторинне; різниця між власним іменем та прізвищем функціональна, соціальна та частково структурна" [4, с.57].

Скоріше за все, сьогодні первинним є прізвище, а власне ім'я вже уточнює власника прізвища. Наприклад, для читача "Саги про Форсайтів" Дж. Голсуосі значущим та основним є приналежність/неприналежність героїв до прізвища *Форсайт*. А вже всередині прізвища він розрізняє їх за іменами.

Виникнення та розвиток прізвища як суспільно-історичної та мовної категорії тісно пов'язані з етапами соціально-економічного розвитку людства. До певного етапу розвитку людство не мало прізвищ. Як результат першого перепису в Англії, багато прізвищ отримали документальне закріплення (реєстрацію). Закріплення ж спадкових прізвищ стало необхідним для більшості людей в Англії в XVII столітті.

Семантичний аналіз сучасних англійських прізвищ, який був проведений О.А. Леоновичем [3, с.54], зробив можливим розподілити їх за групами з точки зору їх етимології:

1. За ім'ям батька. Такі прізвища походять від власних імен, в тому числі означають "чий-то син" (*Anthony, Walter; Jackson, Thompson, MacGregor, O'Hara*).
2. За місцем проживання. Це найбільша група англійських прізвищ, яка охоплює приблизно 50% всіх англійських прізвищ [там само, 56]. Сюди входять прізвища, які походять від прізвищ, які, в свою чергу, вказують на походження їх власників з певної місцини, міста, або країни (*England, Welsh, Cornwall, Surrey, Brook, Shrub*).
3. За родом занять. Дуже широко в англійських прізвищах представлене лексичне поле назв різних професій та посад. Вони входять до складу приблизно 20% всіх прізвищ (*Barber, Kitchener, Shepherd, Potter*).
4. За описовими характеристиками. Більшість прізвищ даної групи походить від прізвищ, які характеризували своїх носіїв за найбільш помітними фізичними, фізіологічними та духовними якостями (*Bigg, Strong, High, Younger, Cudlip, Cameron*).

Під час розгляду семантичної організації антропонімів і похідних ми не можемо обійти таке поняття як одиничність, яке є частиною екстралінгвістичного аспекту значення антропоніма і формується за обставини існування об'єкту, носія даного імені.

Необхідно розділяти одиничність абсолютну та відносну. Так, антропонім *Bush* – прізвище Буш розповсюджується на всіх членів сім'ї Бушів, яких дуже багато в Америці, не має жорсткої прив'язки до однієї особистості, характеризується тільки потенційною можливістю бути ім'ям одиничним. Таку одиничність ми називаємо відотною і вона є характерною для більшості антропонімів.

Наявність словникової дефініції антропоніма, енциклопедичної інформації (*Bush* – Буш, 43-й та 44-й президент США, член сім'ї Бушів, син 41-го президента США), характеризується абсолютною одиничністю, робить ім'я єдиним у своєму роді, виділяє особистість з ряду інших.

Існують антропоніми тільки з абсолютною одиничністю. До них найчастіше належать вигадані імена: імена літературних персонажів або міфічні імена: *Othello*, *Prometheus*.

Як було зазначено вище, більшість власних імен та прізвищ характеризуються відотною одиничністю. Але в певній ситуації набувають абсолютну одиничність.

Таким чином, розглянувши специфіку антропоніма, можна зробити наступні висновки: у кожній цивілізованій країні та її мові є особлива категорія одиниць – власні назви, які називають людей – антропоніми. Антропоніміка є відображенням розвитку культурно-історичного життя існуючого народу та всього людства і є невичерпним джерелом розвитку номінативних засобів мови. Таким чином, антропоніми та їх деривати є важливою частиною мовної картини світу

Література:

1. Ермолович Д.И. Имена собственные на стыке языков и культур. Заимствование и передача имен собственных с точки зрения лингвистики и теории перевода. – М.: Валент, 2001. – 200с.
2. Кубрякова Е.С. Части речи в ономаσιологическом освещении. – М.: Наука, 1978. – 115с.
3. Леонович О.А. Очерки английской ономастики. Пособие для преподавателей. – М.: Интерпракс, 1994. – 128с
4. Подольская КВ. Словарь русской ономастической терминологии. – М.: Наука, 1978. – 196с.

Анотація

М. ШИПКО. СПЕЦИФІКА АНТРОПОНІМА ЯК ОДИНИЦІ НОМІНАЦІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Стаття розглядає співвідношення екстралінгвістичного та лінгвістичного у значенні антропоніма та його похідного, а також поняття відносної та абсолютної одиничності в семантиці антропоніма. В статті дається семантичний аналіз сучасних англійських прізвищ, аналізуються приклади найпоширеніших імен в англомовних країнах, які є антропонімами з відотною одиничністю, та приділяється увага антропонімам з абсолютною одиничністю, до яких найчастіше відносять імена літературних героїв та міфічних персонажів.

Ключові слова: антропонім, одиниця номінації, похідне, вторинна номінація, відносна одиничність, абсолютна одиничність.

Аннотация

М. ШИПКО. СПЕЦИФИКА АНТРОПОНИМА КАК ЕДИНИЦЫ НОМИНАЦИИ В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

Статья рассматривает соотношение лингвистического и экстралингвистического в значении антропонима и его производного, а также понятия относительной и абсолютной

единичности в семантике антропонима. В статье дается семантический анализ современных английских фамилий, анализируются примеры наиболее распространенных имен в англоязычных странах, являющихся антропонимами с относительной единичностью, и уделяется внимание антропонимам с абсолютной единичностью, к которым чаще всего относятся имена литературных героев и мифических персонажей.

Ключевые слова: антропоним, единица номинации, производное, вторичная номинация, относительная единичность, абсолютная единичность.

Summary

M. SHIPKO. SPECIFIC FEATURES OF ANTHROPONYM AS A NOMINATIVE UNIT IN ENGLISH

The article focuses on correlation of extralinguistic and linguistic in the meaning of anthroponym and its derivative, as well as on the concept of relative and absolute singularity in anthroponym's semantics. The article gives semantic analysis of modern English surnames, the most wide-spread names in the English-speaking countries are analysed; they are anthroponyms with relative singularity. Attention is also paid to anthroponyms with absolute singularity that are literary characters' or mythical personages' names.

Key words: anthroponym, nominative unit, derivative, secondary nomination, relative singularity, absolute singularity.